

ШАХС РИВОЖЛАНИШИ ХАКИДА ТУШУНЧА

Отабоева Зулфия Гофуровна

Андижон қишлоқ хўжалиги ва агротехнологиялар институти

Ўзбек тили педагогика ва жисмоний маданияти кафедраси
ўқитувчиси

Аннотация. Одамнинг ижтимоий мавжуд сифатида шахсга айланиши учун ижтимоий муҳит шароитлари ва тарбия керак бўлади. Ана шулар таъсирида одам инсон сифатида ривожланиб боради шахсни ривожланиши ва индивидуаллик хусусиятлари ҳақида фикрлар баён қилинган.

Калит сўзлар. Шахс, ривожланиш, индивид, индивидуаллик, категориялари, метод.

THE CONCEPT OF PERSONAL DEVELOPMENT

Otaboeva Zulfiya Gafurovna

Teacher of the department of the uzbek language, pedagogy and physical culture, faculty of plant protection and agro chemistry
Andijan Institute of Agriculture and Agro technologies

Abstract. In order for a person to become a social being, the conditions of a social environment and upbringing are necessary.

Key words. Man, development, personality, individuality, categories, method.

КОНЦЕПЦИЯ ЛИЧНОГО РАЗВИТИЯ

Отабоева Зулфия Гафуровна

Преподаватель кафедры узбекского языка, педагогики и физической культуры,

факультет защиты растений и агрохимии

Андижанского института сельского хозяйства и агротехники

Аннотация. Для того, чтобы человек стал человеком как социальным существом, необходимы условия социальной среды и воспитания.

Ключевые слова. Человек, развитие, личность, индивидуальность, категории, метод.

Инсон бутун умри давомида ўзгариб боради. У ҳам ижтимоий, ҳам психик жихатдан камолга етади, бунда болага берилаётган тарбия мақсадга мувофиқ бўлса, у жамият аъзоси сифатида камол топиб, мураккаб ижтимоий муносабатлар тизимида ўзига муносиб ўрин эгаллайди. Чунки ривожланиш тарбия таъсири остида боради. Шахсининг фазилатларини тўғри кўриш ва беҳато баҳолаш учун уни турли муносабатлар жаоаёнида кузатиш лозим.

Демак, шахсни ривожлантириш вазифасини тўғри хал этиш учун унинг хулқига таъсир этувчи омиллар ҳамда шахс хусусиятларини яхши билиш зарур. Шахс тушунчаси инсонга тааллуқли бўлиб, психологик жихатдан тараккий этган, шахсий хусусиятлари ва хатти-харакатлари билан бошқалардан ажралиб туручи, муайян хулқ-атвор ва дунёқарашга эга бўлган жамиятнинг аъзосини ифодалашга хизмат қилади. Одам шахс бўлиши учун психик жихатдан ривожланиши ўзини яхлит инсон сифатида хис этиш, ўз хусусиятлари ва сифатлари билан бошқалардан фарқ қилмоғи керак.

“Индивид” нима? Бола маълум ёшга қадар “индивид” саналади. Индивид латинча “*individuim*” сўзидан олинган бўлиб, бўлинмас, алоҳида шахс, ягона маъноларини англатади хатти-харакатларини шартли рефлекс ёрдамидагина ташкил эта олувчи биологик мавжудотдир.

“Индивидуаллик” эса шахсининг ўзига хос хусусиятлари, бўлиб, унинг намоён бўлиши тарбия жараёнини амалга оширишда бола шахсини пухта ўрганиш, унинг яшаш шароитларидан етарли даражада хабардор бўлиш ва уларнинг ҳисобга олинишини тақозо этади.

“Ривожланиш” шахсининг физиологик ва интеллектуал ўсишида намоён бўладиган миқдор ва сифат ўзгаришлар моҳиятини ифода этувчи мураккаб жараёндир. Ривожланиш моҳиятан оддийдан мураккабга, янгининг пайдо бўлиши, эски сифатлардан йўқолиб бориши, миқдори ўзгаришнинг сифат ўзгаришига ўтишини ифодалайди. Ривожланишнинг манбаи қарама-қаршиликларни ўртасидаги курашдан иборатдир. Бола шахсининг

ривожланиши инсон ижтимоий мавжуддир деган фалсафий таълимотга асосланади. Айни вақтда инсон тирик. Биологик мавжуд ҳамдир. Унинг ривожланишида табиат ривожланишининг қонуниятлари ҳам муҳим аҳамиятга эга. Шунингдек, шахс бир бутун мавжудот қонуниятлар биргаликда таъсир этади, уларни бир-биридан ажратиб бўлмайди.

Тарбия болага самарали таъсир этувчи учун ўсиш ва ривожланиш қонуниятларини били ва ҳисобга олиш мақсадга мувофиқ. Шундай қилиб, ривожланиш ва тарбия ўртасида икки томонлама алоқа мавжуд.

Шахс тарбиясига таъсир этувчи омиллар.Фанда, одамнинг шахс сифатида ривожланишига биологик ва ижтимоий омилларнинг таъсири ўртасидаги муносабатни белгилашга оид мунозара кўпдан буён давом этмоқда.

Инсоннинг шахс сифатида, ривожланишида ижтимоий ҳодисаларнинг таъсири кучли бўладими? Ёки табиий омиллар етакчи ўрин тутадими? Балки тарбиянинг таъсири юқоридир?

Фанда биологик йўналиш деб номланган нуқтаи назар етакчи ўринлардан бирини эгаллаб, унинг вакиллари Аристотел, Платонлар табиий-биологик омилларни юқори қўйди.Улар тўғма имкониятлар, тақдир, толе ҳар кимнинг ҳаётдаги ўрнини белгилаб берган. Биологик оқимга қарши фалсафий оқим вакиллари ривожланиши ижтимоий омил билан белгалайдилар. Бу оқим вакиллари бола шахсининг жисмоний, психик ривожланиши у яшайдиган муҳитга боғлиқ деб кўрсатади.

Муҳит деганда одам яшайдиган шароитдаги барча ташқи таъсир тушунилади. Тарбия туфайли болани ўзи яшайдиган ижтимоий шароитга мослаштириш мумкин. Демак одам боласининг шахс сифатида ривожланиб, тараққий этиб бориши, унинг шахс бўлиб камолга етишида насл (биологик омил) ижтимоий муҳит (бола яшайдиган шароит), шунингдек, мақсадга мувофиқ амалга ошадиган тарбия ҳам бирдек аҳамиятга эга. Бу омилларнинг таъсирини аниқлашда илғор педагогик олимлар, психолог ва файласуфлар таълимотига суянади.

Шахс меҳнат фаолияти заминида ривожланади, камолга етади. Инсон шароитни, шароит эса одамни яратади. Бу эса ўз навбатида инсон фаолиятини намоён этади. Шахс маълум ижтимоий тузум маҳсулидир. Жамият шахс камолотининг муайян имкониятларининг рўёбга чиқариш ёки йўқ қилиши мумкин. Шундай қилиб, одам шахсининг жамиятадаги ривожланиши табиат, муҳит, инсон ўртасидаги мураккаб алоқа таъсири остида рўй беради, инсон уларга фаол таъсир этади ва шу йўл билан ҳаёти ва табиатини ўзгартиради. Шахсга ижтимоий муҳитнинг таъсири ҳам муҳим. Бу тарбия тизими орқали амалга оширилади.

Биринчидан, тарбия таъсирида муҳит бера олмаган билим, маълумот эгалланади, меҳнат ва техник фаолият билан боғлиқ кўникма ва малакалар ҳосил бўлади.

Иккинчидан, тарбия туфайли туғма камчиликлар ҳам ўзгартирилиб, шахс камолга етади.

Учинчидан, тарбия ёрдамида муҳитнинг салбий таъсирини ҳам йўқотиш мумкин.

Тўртинчидан, тарбия келажакка қаратилган мақсадни белгалайди.

Бола шахсининг ривожланишида тарбия ҳам етакчи ўринга эга бўлиб, тарбия туфайли насл-насаби, оила муҳити, ижтимоий муҳит таъсирида ҳар томонлама ривожланишига қодир, деган ҳулосани чиқариш мумкин.

Шахс ривожланишида фаолиятнинг ўрни. Шахс ривожланишида ирсият, муҳит, тарбия билан бир қатор инсон фаолияти ҳам муҳим аҳамият касб этади. Бу дегани инсон қанчалик меҳнат қилса, унинг ривожланиши шунчалик юқори бўлади. Фаолият шахс томонидан табиий ва ижтимоий ҳаётни мақсадга мувофиқ ташкил этилувчи кундалик, ижтимоий ёки касбий ҳаракатларнинг муайян шакли кўриниш. Инсоннинг қобилияти ва ёши у томонидан ташкил этилаётган фаолият моҳиятига кўра белгиланади.

Ўсмир ва ўспиринлар фаолиятининг асосий турларига ўйин, ўқиш ва меҳнат киради. Улар йўналишига кўра билишга доир, ижтимоий, спорт, бадиий, техник, хунармандчилик ҳамда шахсий қизиқишга кўра танланган

сохалардан иборат. Фаолиятнинг асосий тури – мулоқотдир. Фаолият фаол ва пасив бўлиши мумкин. Ўсмир фаолияти муҳит ва тарбия таъсирида фаоллашиши ёки сусайиши мумкин. Инсон шахсининг ривожланишида унинг бутун вужуди билан севиб ўз имкониятларини нимоён этиб, меҳнат қилиш, ўзини шахс сифатида кўрсата олиш, унда ўз фаолиятида қониқиш ҳосил қилади. Таълим жараёнидаги фаоллик тарбияланувчини билимларни чуқур ва мустаҳкам эгаллашга, ўз қобилиятини намоён этишга йўллайди. Билишга бўлган фаоллик тарбияланувчининг интеллектуал ривожланишини таъминлайди. Фаоллик кўрсатишнинг асосини эса ҳам эҳтиёж ташкил этади. Эҳтиёжларнинг ҳимма-хиллиги фаолиятнинг ҳам турлаини кенгайтиради.

Шунга кўра, тарбияланувчининг турли ёш давларида уларнинг фаолияти турлича бўлинади. Таълим муассасасида, ҳамма вақт бир хил талаб шахс ривожланишида ижобий натижа бараверади.

Фойдаланилган адабиётлар

- 1.Ибрагимов Х.И., Абдуллаева Ш. А. Педагогика назарияси .Т.: Ўзбекистон Файласуфлари миллий жамият, 2010.
2. Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети “Умумий педагогика” модули бўйича ўқув-услугий мажмуа Т.2018.